

Een graaf op reis

Van Haarlem naar Den Haag via de Herenweg

We beginnen weer in Haarlem bij het grafelijk stadskasteel, het tegenwoordige stadhuis. Dit keer slaan we direct af naar rechts, de Koningsstraat of iets verder de Grote Houtstraat. De Koningsstraat komt via de Gierstraat uit op de Grote Houtstraat dus het maakt niet veel uit hoe we gaan. Uiteindelijk komen we uit bij de Grote Houtpoort via welke we de

stad verlaten. De weg is hetzelfde maar tegenwoordig is er geen poort meer en veel meer stad dan toen. Via het Houtplein nemen we rechtsaf de Wagenweg en zo komen we op de Herenweg door Heemstede.

De naam Heemstede komt al voor rond het jaar 1000 en betekent mogelijk "woonplaats" en anders "woonplaats van een zekere Emece" (Bij Heemskerk is dezelfde mogelijke verklaring geopperd). Het gebiedje dat in die tijd de naam Heemstede draagt, is behoorlijk onbeduidend. Pas als Haarlem in 1245 van graaf Willem II stadsrechten krijgt onder voorwaarden dat het een begrensd gebied wordt, worden de landelijke gebieden buiten de nieuwe stadswallen interessant en wordt het noodzakelijk hier namen aan te geven. Deze nieuwe buitengebieden, ook wel ambachten (bestuurs- en rechtskringen), worden óf via schouten en schepenen bestuurd, óf beleend aan leenmannen.

We volgen de Herenweg naar Bennebroek. Daar heet de weg de Rijksstraatweg.

Het oorspronkelijke gebied Bennebroek strekte zich rond 1300 uit van Hillegom tot voorbij de huidige Gedempte Oude Gracht in Haarlem en werd aan de westzijde begrensd door wat nu de Heemsteedse Binnenweg is. Dit gebied viel grotendeels onder de belening aan de Heer van Heemstede. Edelman Jan Scheven van Bennebroek bouwde zich een kasteel op de hoek van de Gedempte Oude Gracht en het Spaarne, buiten de verse stadsmuren van Haarlem. Deze in 1245 van stadsrechten voorziene plaats wil echter toch wel graag kunnen blijven uitbreiden en de familie Scheven wordt weggekocht; zij vertrekt en vestigt zich te Leiderdorp. Het gebied dat bedoeld wordt met Bennebroek krimpt in de daaropvolgende eeuwen. Vlak voor 1653 is de Princebuurt min of meer het centrum.

Bij het verlaten van Bennebroek gaat de weg de Haarlemmerstraat heten en vervolgens de Weeresteinstraat. We zijn dan in Hillegom aangekomen.

Hillegom is de noordelijkste gemeente van de Duin- en Bollenstreek van Zuid-Holland. De noord- en oostgrens vormen tevens de provinciegrens. Alhoewel Hillegom deel uitmaakt van de Bollenstreek en tegenwoordig samenwerkt met gemeenten in de regio Holland Rijnland, zijn de inwoners van de gemeente in maatschappelijk opzicht vooral gericht op buurgemeenten in Noord-Holland, de stad Haarlem in het bijzonder. Van oudsher hebben de inwoners sterkere banden met dit gebied. In de jaren 1970 heeft de gemeenteraad van Hillegom zelfs een besluit genomen om aansluiting te zoeken bij de provincie Noord-Holland. Dit besluit is echter nooit omgezet in concrete daden.

Via de Hoofdstraat komen we op de Leidsestraat en gaan we naar Lisse en nu zijn we weer op de Heereweg (of de N208) die we volgen tot we Lisse weer verlaten.

Lisse kent een lange geschiedenis. In 1998 vierde de gemeente haar 800-jarig bestaan. Deze verjaardag was terug te voeren op een document uit 1198 waarin de naam van het dorp voor het eerst officieel wordt genoemd. In de middeleeuwen was Lisse nog klein. Rond 1500 stonden er zo'n 50 huizen. Door aanhoudende oorlogen heerste er armoede. De bewoners leefden onder andere van landbouw, veeteelt en turfsteken. In de eeuwen daarop ontstond de bloembollencultuur. De zandgronden in de omgeving bleken, mits goed bemest, zeer geschikt voor deze teelt. Langzaam maar zeker werden de omringende oude duinen steeds verder afgegraven. Van de duinen en uitgestrekte bossen bleef slechts een deel over. De bollenteelt en -handel bracht werkgelegenheid en welvaart met zich mee. De Sint-Agathakerk in Lisse is een rooms-katholieke kerk aan de Heereweg 273 in Lisse. De kerk werd in 1902-1903 gebouwd. De architect was waarschijnlijk Jean van Groenendael, die in 1900-1901 al het Sint-Agathagesticht tegenover de kerk had gebouwd.

In Sassenheim volgen we de Hoofdstraat tot die overgaat in de Rijksstraatweg. In plaats daarvan slaan we linksaf de Warmonderweg in.

Een mogelijke verklaring voor de naam Sassenheim zou kunnen zijn: heim of woonplek van Saksen maar ook van de (al dan niet Saksische) 'persoonsnaam' Sahso. De komst van Angelsaksische monniken uit Engeland maakt echter ook een derde hypothese mogelijk: dat Sassenheim is gesticht door deze bezoekers van de andere kant van de Noordzee. In het jaar 690 kwam Willibrord met 11 monniken bij Katwijk aan land. Zijn opdracht was de (nieuwe) Frisii tot het christendom te bekeren. Onder zijn leiding werden een aantal moederkerken gesticht, onder andere in Oegstgeest. Vanuit Voorhout werd later pas in Sassenheim een kapelletje gesticht.

De Warmonderweg wordt na de rotonde het Oosteinde en gaat vervolgens weer over in de Herenweg. De afslag naar links heet ook de Herenweg en leidt rechtstreeks naar het huys te Warmont.

Warmont wordt voor het eerst, onder de naam Warmelda, genoemd in een negende-eeuwse goederenlijst van de kerk van Utrecht. Hierin staat dat de kerk Sint Maarten te Utrecht drie mansi (boerderijen) in Warmelda bezat. Waarschijnlijk was de naam Warmelda oorspronkelijk de naam van een waterloop, mogelijk de huidige Leede en de Hofleede, het belangrijkste water bij dit dorp. De naam van de waterloop zou dan overgegaan zijn op de plaats aan het water en het water -om verwarring te vermijden- zou een andere naam gekregen hebben. In de 11e eeuw komt de naam Warmunde voor en in de 14e en 15e eeuw de namen Wermonde en Warmonde. Het kasteel van Warmond stamt waarschijnlijk uit de 12e of 13e eeuw. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat de linker toren waarschijnlijk een overblijfsel van een middeleeuwse donjon is. In de 14e eeuw ontvingen de heren van Warmond het grondgebied van Warmond in leen. De familie Van der (of: Van den) Woude bewoonde het kasteel van omstreeks 1300 tot 1525. In de 16e eeuw vererfde het huis op de familie Van Duvendoerde, die zich later Van Wassenaer (Warmont) ging noemen.

De Herenweg gaat in Oegstgeest, gewoon rechtdoor maar onder de namen de Oranje Nassaulaan, de Abtspoelweg, de laan van Oude Poelgeest en de Warmonderweg. Hier gaan we bij de kruising

Leidsestraatweg/Rijnsburgerweg, linksaf de Rijnsburgerweg op richting Leiden.

Het gedeelte geest in de naam verwijst naar de geestgronden, die in de zeventiende eeuw werden afgegraven ten behoeve van de stadsuitbreidingen van Leiden. Over het gedeelte Oegst bestaat meer onduidelijkheid. Er gaan hierover verschillende verhalen de ronde. De naam werd vroeger ook vaak gespeld als Oestgeest of Oostgeest, wat zou kunnen wijzen op de geografische ligging van het dorp: ten oosten van de geestgronden. De oudste aangetroffen spelling, in een kopie van een goederenlijst van de Sint-Maartenskerk te Utrecht uit de tiende eeuw luidt echter Osgeresgeest. Dit zou op een oorspronkelijke bewoner en eigenaar van het grondgebied kunnen duiden: Osgar. In de Middeleeuwen sprak men overigens ook wel van de kerk van Kerckwerve, als men de Oegstgeester parochiekerk bedoelde (tegenwoordig het Groene Kerkje).

Kasteel Oud-Poelgeest is gelegen in Oegstgeest ten noordwesten van Leiden. Het kasteel ontstond kort na 1300 als een versterkt huis in een gebied 'omzoomd door moerassen en poelen'. Het kasteel ligt op een landgoed van ruim 10 ha. met loofbos, vijver en waterlopen waarop ook een koetshuis uit de 19e eeuw, een kapel, een tuinmanswoning en een waterput te vinden zijn. Het kasteel is rond 1640 opgebouwd in de huidige stijl en heeft vele eigenaren gekend.

We gaan onder het Rijnsburgerviaduct door en via het Schuttersveld en de Molenweg komen we de stad binnen via de Rijnsburgerpoort (die er tegenwoordig niet meer is). De graaf gaat vervolgens naar zijn eigen verblijfplaats naast het Gravensteen, Huize Lokhorst. Eerst over de Beestenmarkt door de Turfmarkt langs de rechterkant van de gracht Rapenburg naar de Houtstraat en het Gerecht waaraan zijn hoeve was gelegen.

De naam Leiden komt voor het eerst in een schriftelijk stuk voor in een oorkonde uit 1108 waarin de burggraaf wordt vermeld als Adelwino de Ledene. De stad ontstond als dijkdorp aan de zuidzijde tegenover een kunstmatige heuvel aan de samenvloeiing van de Oude en de Nieuwe Rijn. In de op deze heuvel gelegen burcht zetelde aanvankelijk een leenman van de bisschop van Utrecht, maar de burcht kwam omstreeks 1100 in handen van de graaf van Holland. De gunstig gelegen nederzetting kreeg in 1266 bevestiging van de reeds eerder verleende stadsrechten en ontwikkelde zich met haar bloeiende lakennijverheid tot een van de grootste steden van het gewest Holland. In 1389, toen de bevolking tot ongeveer 4.000 was gegroeid, moest de stad worden uitgebreid met het stadsdeel tussen Rapenburg (tevorens de zuidrand van de stad) en de Witte Singel.

Het Gravensteen werd gebouwd in het begin van de dertiende eeuw. Het diende als (privé-)gevangenis van de graven van Holland, die zelf regelmatig in de naastgelegen versterkte hoeve (Huize Lokhorst) woonden. In 1463 schonk Filips de Goede het pand aan de stad Leiden, waarna het de functie van stedelijke gevangenis en gevangenis voor Rijnland kreeg. Doodstraffen werden vanaf dat moment op het plein voor het Gravensteen, het huidige Gerecht, ten uitvoer gebracht. In 1556 werd het Gravensteen uitgebreid met een cellenblok dat nog steeds intact is. In 1598 werd de gevangenis voorzien van een tuchthuis en in 1655 van een spin- en rasphuis (zie rasphuis (Amsterdam)). Ten slotte werd in 1672 een nieuwe vierschaar (de plaats waar rechtgesproken werd) aangebouwd. Aan het eind van de negentiende eeuw raakte het gebouw steeds meer in onbruik. De laatste doodstraf werd hier in 1853 voltrokken.

De burcht van Leiden is een van de oudste nog bestaande voorbeelden van een burcht in Nederland. Het bouwwerk bevindt zich midden in Leiden, op de plek waar de twee armen van de Rijn samenvloeiën. Het ronde bouwwerk bevindt zich op een motte, een kunstmatige heuvel, en kan worden betreden door een zandstenen poort. Met het opwerpen van een palissadeheuvel werd in de 9de en 10de eeuw op deze plaats de eerste aanzet gemaakt voor de huidige burcht. Het was een met palen omheinde vluchtplek voor mensen en hun vee tegen mogelijke belagers. Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat er rond het jaar 1000 op deze plaats ook een houten gebouw stond. In de elfde eeuw werd de heuvel diverse malen verhoogd tot ca. 9 meter boven de omgeving. Onder graaf Dirk VI maakte de houten omheining plaats voor een tufstenen ringmuur. Tijdens de Loonse Oorlog liep de burcht in 1203 en 1204 bij gevechten grote schade op, die werd hersteld met kloostermoppen. Omstreeks 1275 werd de ringmuur herbouwd, waarschijnlijk in opdracht van Floris V.

Aan het begin van de Rapenburg was er ook nog de gelegenheid om naar links de Breestraat te volgen. Dat had hem dan gebracht bij de Burcht van Leiden. Deze was echter bedoeld als wijkplaats voor de bevolking en niet als woonplaats. Een verblijf daar was dan ook uitgesloten. We gaan verder door om de Pieterskerk heen te trekken en door de Nieuwsteeg en de Doezastraat komen we dan op de Herenstraat via de Koepoort buiten de toenmalige stad.

De Pieterskerk is een laatgotische kerk in Leiden en van oudsher de hoofdkerk van die stad. Aan de patroonheilige, Sint-Pieter, tot wie Jezus in het Evangelie volgens Matteüs zegt: "Ik zal u de sleutels geven van het Koninkrijk der hemelen(..)" heeft de stad haar wapen te danken, alsmede haar bijnaam Sleutelstad.

De Herenstraat gaat via de Vrijheidslaan over in de Zoeterwoudseweg. De Zoeterwoudseweg loopt in principe dood maar met een omweg komen we dan uit op het Lammenschansplein en van daaruit kunnen we naar de Voorschoterweg. Deze gaat over in de Leidseweg. In Voorschoten komen we via de Koningin Julianalaan en de Schoolstraat langs het Ambachts- en Baljuwshuis. We vervolgen onze weg over de Veurseweg (N447) tot aan de gemeentegrens van Voorschoten waar deze overgaat in de Veurse straatweg.

Voorschoten is ontstaan op een oude strandwal en had een langgerekte vorm. Bodemvondsten tonen aan dat reeds 2000 jaar voor Christus ter hoogte van de huidige Voorschotense wijk Boschgeest een nederzetting bestond van veehoudende vissers/jagers. Die langgerekte vorm, ontstaan door lintbebouwing in de middeleeuwen, is terug te vinden in de Voorstraat, die als markt fungeerde, en die ook vandaag een verbreding kent door een wijkende rooilijn. Floris V van Holland verleende in 1282 marktrechten. Dit langgerekte plein met dorpspomp, oude lindebomen en gaslantaarns is een beschermd dorpsgezicht: van de monumentale gevels verdient het Ambachts- en Baljuwshuis vermelding. Tot de Franse tijd was de kasteelheer van Duivenvoorde ambachtsheer van Voorschoten, nadien werd Voorschoten een zelfstandige gemeente.

We volgen de Veurse straatweg door Leidschendam heen, over de Veurseweg (N447) door Leidschendam via de oude trambaan.

De Vliet is een kanaal dat in de Middeleeuwen is gegraven, dit in navolging van het meer dan +/-1950 jaar oude kanaal van Corbulo dat in de Romeinse tijd, in opdracht van de veldheer Corbulo (ca. 47 na Chr.), gegraven is tussen de Oude Rijn bij Leiden en de Schie-Maas bij Delft. In de 13e eeuw werd door graaf Floris V een landscheiding ingesteld tussen de hoogheemraadschappen Rijnland en Delfland. Deze Landscheiding Rijnland-Delfland werd vermeld in een oorkonde uit 1285. Vanwege het verschil in waterpeil werd - om wateroverlast in Delfland te voorkomen - een landscheidingsdijk aangelegd, inclusief een dam in de Vliet: "De Lytsche Dam". Dit leidde tot veel economische bedrijvigheid, waaruit het huidige Leidschendam is ontstaan. Bij de dam ontstond eerst een overtoom en later ook sluizen en bruggen met een ophaalbrug. Evenwijdig aan de Vliet was een pad/weg voor trekpaarden en later voor de koetsen en de landbouwvoertuigen. Bij de dam kwamen een

herberg, 'Het Zwaantje', een hoefsmederij en wat kleine woningen. Later kwamen er nog enige molens bij.

De oude trambaan gaat over in het Oosteinde en dan in de Parkweg. We zijn dan in Voorburg aangekomen.

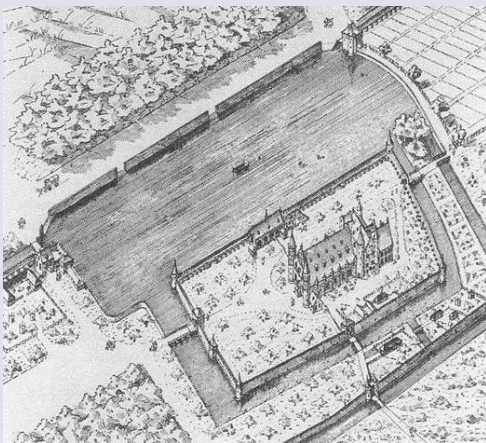
Voorburg ligt op een oude duinenrij of strandwal die parallel loopt aan de Noordzeekust en waar al sinds ca. 2700 VJ mensen wonen. Bewoning is ook aangetoond in de Bronstijd en de Late IJzertijd en in de periode voor en tijdens de Romeinse overheersing. Het was oorspronkelijk een nederzetting van de Germaanse stam der Cananefaten. Zij woonden langs het kanaal van Corbulo. Deze waterweg was rond 50 NJ door de Romeinse generaal Corbulo aangelegd en vormde een belangrijke economische verbinding tussen het fort Matilo aan de Rijn (bij Leiden) en de Maas (bij Naaldwijk). De Cananefaten waren bondgenoten van de Romeinen en leverden onder meer soldaten voor de hulptroepen van de legioenen. In 121 en 122 maakte keizer Hadrianus een grote rondreis langs de noordwestelijke grenzen van het Rijk. Tijdens zijn bezoek verleende de keizer hen marktrecht en gaf het dorp de naam Forum Hadriani (Markt van Hadrianus). Door zijn economische betekenis werd Forum Hadriani een belangrijke lokale stad. Om deze reden staat Forum Hadriani ook vermeld op de Peutinger kaart, een soort routekaart uit de Romeinse tijd. Voorburg heeft nooit Middeleeuws stadsrecht gekregen.

We volgen de Parkweg onder de A12 door, de weg heet nu de Prinses Mariannelaan.

Wilhelmina Frederica Louisa Charlotte Marianne (Berlijn, paleis van de prins van Oranje, Unter den Linden nr. 36, 9 mei 1810 - Schloss Reinhartshausen, Erbach im Rheingau, 29 mei 1883), prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, was een dochter van koning Willem I der Nederlanden en prinses Wilhelmina van Pruisen. Marianne was het jongste kind van Willem I en Wilhelmina. In 1828 verloofde zij zich met Gustaaf van Holstein-Gottorp, een zoon van de Zweedse ex-koning Gustaaf IV Adolf, maar onder politieke druk moest zij deze verloving verbreken. Een nieuwe verbintenis met Pruisen werd nuttiger geacht en dus trouwde ze in 1830 met haar neef Albert van Pruisen, een jongere broer van de latere keizer Wilhelm I. Uit het huwelijk met Albert kwamen vijf kinderen, van wie er twee jong stierven. Het huwelijk tussen Marianne en Albert was slecht. In 1845 verliet Marianne haar man en Berlijn om zich in Voorburg te vestigen. Hier leefde ze openlijk samen met haar koetsier, Johannes van Rossum, van wie ze in 1849, even na haar officiële scheiding van Albert, een zoon kreeg: Johannes Willem van Reinhartshausen (1849-1861), van wie ook destijds al bekend was wie de vader was.

We steken de Haagse Trekvliet over en gaan verder tot aan de Haagweg die we rechtsaf opgaan. De Haagseweg wordt vervolgens de Rijkswijkseweg die we blijven volgen tot we linksaf de Pletterijkade op kunnen. Via de Pletterijkade komen we op het Spui en via de Hoflaan zijn we dan bij het Binnenhof aangekomen.

Over het ontstaan van het Binnenhof is niets met zekerheid bekend. Het oudste gebouw was een donjon die er voor 1230 zou hebben gestaan; de fundamenten liggen nog onder het Rolgebouw. Volgens een hypothese zou het terrein van het Binnenhof in 1229 door graaf Floris IV van Holland zijn gekocht.

Zeker is dat de zoon van Floris IV, graaf Willem II begon met de uitbreiding tot een kasteelcomplex waar ook het toen ommuurde Buitenhof inclusief de Gevangenpoort deel van uitmaakte. Tussen 1248 en 1280 bouwde Willem de hofkapel en de gotische Ridderzaal. Links en rechts, haaks op de Ridderzaal, staat een muur die de ruimte voor en achter het gebouw splitste. Beide muren hebben een poort. Aan het einde van de muur, bij de

Hofvijver, werd de hofkapel gebouwd, en vlak daarbij het Ridderhuis, waar bezoekende ridders onderdak kregen; aan de zuidkant kwamen keukens. De zuiderpoort werd de Keukenpoort genoemd, en daarachter lag de Keukenhof ('Cokenplein').

Achter de ridderzaal werden woonvertrekken aangebouwd. Een poort (later de Maurits- of Grenadierspoort genoemd) en brug gaven toegang tot de kooltuin en een boomgaard. Daar zijn nu het Mauritshuis en het Plein.

Vermoedelijk werd het kasteel voltooid tijdens de regering van Willems zoon, graaf Floris V, en was het Binnenhof waarschijnlijk korte tijd residentie van de graven van Holland. De graven van Henegouwen woonden slechts tijdelijk op het Binnenhof. Desondanks breidden zij het kasteel uit met nieuwe gebouwen. Onder enkele graven van Beieren was het kasteel weer wel residentie. Met name Albrecht van Beieren heeft er lang gewoond.